

Sundbyberg 2021-10-26

Diarienummer: U2022/02457
Vår referens: Agneta Söder
agneta.soder@funktionsratt.se

Mottagare:
Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se

Remissvar över betänkandet I mål – vägar vidare för att fler unga ska nå målen med sin gymnasieutbildning (SOU 2022:34)

Funktionsrätt Sverige

Funktionsrätt Sverige är en samarbetsorganisation för 50 funktionsrättsförbund som tillsammans representerar cirka 400 000 medlemmar. Vårt arbete grundar sig på mänskliga rättigheter när vi driver medlemmarnas funktionsrätt - rätten att fungera i samhällslivets alla delar på lika villkor. Vårt mål är ett samhälle för alla.

Funktionsrätt Sveriges allmänna synpunkter

Funktionsrätt Sveriges utgångspunkt är rätten till en inkluderande utbildning och en fungerande skolgång för alla elever med funktionsnedsättningar och kroniska sjukdomar i enlighet med FN:s funktionsrättskonvention¹ med Allmän kommentar nr 4² samt att Salamancafördraget³ måste säkerställas.

Skolan fungerar inte tillfredsställande för många elever idag och enligt Skolverkets statistik för 2022 saknar 15 procent behörighet till

¹ <https://toolkit.funktionsrattskonventionen.se/alla-rattigheter/>

² <https://www.mfd.se/vart-uppdrag/publikationer/fns-konvention-ochallmanna-kommentar/sammanfattande-introduktion-av-allman-kommentar-nr-4-om-ratten-till-inkluderande-utbildning/>

³ <http://www.unesco.se/wp-content/uploads/2013/08/Salamancadeklarationen1.pdf>

ett nationellt program på gymnasiet.⁴ Många av dessa har en diagnosticerad eller icke-diagnosticerad funktionsnedsättning.

Utredningens direktiv blir något haltande när de stora problemen återfinns i grundskolan och grundsärskolan. Den problempaletten måste följa med om förslagen som här presenteras ska få någon bäring.

Skolgången för elever med funktionsnedsättning och kroniska sjukdomar är ofta kantad av misslyckanden och många når inte skolans mål. Våra medlemsförbund rapporterar om stora brister när det gäller rätt anpassningar och stöd, en otillfredsställande lärmiljö, låg kompetens hos personalen samt hög skolfrånvaro.

Enligt Autism- och Aspergerförbundets skolenkät 2022 når endast 37 procent skolans mål i svenska, matematik och engelska. Enkäten visar också att det finns stora brister i stödet: 89 procent får visserligen stöd men hela 60 procent menar att stödet inte är adekvat eller tillräckligt.⁵ På grund av de här bristerna är det många elever med funktionsnedsättning som inte kan vara i skolan, vilket Attentions frånvaroenkät från 2019 visar.⁶ Enligt enkäten uppgav 85 procent att barnet har/har haft en frånvaro på 20–30 procent eller mer. 24 procent uppgav att barnet har/har haft en frånvaro på mer än 50 procent samt att drygt tre av tio (31 procent) uppgav att barnet har/har haft en sammanhängande frånvaro från en månad till mer än ett halvår.

I FUB:s skolenkät 2022 anger över 40 procent av föräldrarna att de får lägga ner mycket tid och kraft för att deras barn ska få den undervisning de har rätt till.⁷ I SPSM:s rapport "Vi måste öka

⁴ <https://www.skolverket.se/om-oss/press/pressmeddelanden/pressmeddelanden/2022-09-29-slutbetygen-for-arskurs-9-pa-samma-niva-som-fore-pandemin>

⁵ <https://www.autism.se/om-oss/vad-vi-gor/autismenkater/skolenkater/skolenkat-2022/>

⁶ https://attention.se/wp-content/uploads/2021/03/rapport_skolfranvaro_attention_2020.pdf

⁷ FUB:s skolenkät presenteras på deras hemsida i november 2022: www.fub.se

kunskapen om språkstörning” uppskattas mer än hälften av barn och elever med språkstörning bara delvis nå kunskapskraven.⁸

Bemötandefrågorna är också centrala och en orsak varför många inte klarar skolan. Ofta anläggs ett perspektiv där det är eleven som utgör ett problem i stället för att se till att kartlägga och ge de anpassningar och stöd som eleven behöver. Många gånger är utgångspunkten den verktygslåda man känner till, och verktygen i den kanske inte passar för alla.

Ytterligare ett problemområde är skol- och lärmiljön. Brister i miljön gör att många skolor inte är tillgängliga för elever med funktionsnedsättningar – det handlar både om fysiska och kognitiva hinder. Sverige har en bra skollag men det är i implementeringen det brister. (Skollagen gäller också för gymnasieskolan!) En brist i lagen är att det finns få skrivningar som reglerar skol- och lärmiljön. Specialpedagogiska skolmyndigheter har en bra modell som visar att skolan ska vara både fysiskt, pedagogiskt och socialt tillgänglig för alla elever. Även Diskrimineringsombudsmannen har nyligen drivit ett fall som rör bristande tillgänglighet i skolan⁹, men då utifrån diskrimineringslagstiftningen. Enligt konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska skolan utformas universellt. I ett skolsammanhang kan vi hänvisa till UDL – universell design för lärande – som handlar om att systematiskt stötta mångfald i skolan. Målet är att skapa lärsituationer som utgår från varje elevs behov, men också förutse och förebygga tänkbara hinder. En god lärmiljö för alla skulle dessutom minska behovet av extra anpassningar och särskilt stöd.

Rätten till en inkluderande och fungerande skolgång för elever med funktionsnedsättning måste säkerställas. Eleverna har skolplikt och vi har en skollag (som också gäller gymnasieskolan) som ska garantera anpassningar och stöd utifrån varje elevs enskilda förutsättningar och behov. Vi ser att en ofullständig skolgång skapar kunskapsklyftor, arbetslöshet, ekonomisk utsatthet och ett socialt utanförskap. Skolan måste bli likvärdig och alla elever måste ges samma möjligheter till utbildning – det är en mänsklig rättighet.

⁸ <https://webbutiken.spsm.se/globalassets/publikationer/filer/vi-behover-oka-kunskapen-kring-sprakstorning.pdf/>

⁹ <https://www.do.se/om-do/pressrum/aktuellt/2022/2022-09-21-kommunen-valjer-att-inga-forlikning>

Funktionsrätt Sveriges synpunkter på utredningens förslag och vissa bedömningar

5 Yrkespaket – en möjlig väg till arbete för vissa på introduktionsprogrammet

5.6.4 Definition av yrkespaket på introduktionsprogram

Utredningens förslag: I enlighet med regeringens proposition 2021/22:159 om införande av en definition i skollagen av sammanhållna yrkesutbildningar i komvux ska det införas en motsvarande reglering för introduktionsprogram enligt följande. Kurser som är relevanta för ett yrkesområde kan kombineras till en sammanhållen yrkesutbildning som erbjuds på introduktionsprogram. Utbildningen ska kunna utformas som en nationell sammanhållen yrkesutbildning eller vara utformad av en huvudman. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om vilka sammanhållna yrkesutbildningar som ska vara nationella och vilket innehåll dessa ska ha. En del av utbildningen i en sammanhållen yrkesutbildning ska genomföras som arbetsplatsförlagt lärande. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om minsta omfattning av det arbetsplatsförlagda lärandet och om undantag från kravet på arbetsplatsförlagt lärande.

Funktionsrätt Sverige tillstyrker förslaget men har kompletterande synpunkter. Det är självklart positivt att det finns fler möjligheter för dem som går ett introduktionsprogram att klara sin utbildning och få ett arbete eller kan gå vidare till andra studier. Samtidigt går det inte att lappa och laga allt på gymnasiet om eleven inte klarat grundskolan; särskilt för den grupp som har stora kunskapsmässiga luckor med sig. Yrkespaket kan förstås passa vissa av de här eleverna men alla är inte intresserade av en praktiskt inriktad utbildning utan kan ha annat intresse. Det finns också till exempel särbegåvade elever (både med och utan funktionsnedsättning) som inte fått det stöd i grundskolan de hade behövt och av det skälet inte har fullständiga betyg. Vi menar att det mest grundläggande är att det finns starkare incitament när det gäller den obligatoriska skolans ansvar att tillgodose varje elevs rätt till utbildning och i de fall det behövs får de anpassningar och det stöd de behöver för att klara skolan.

5.6.6 Yrkesutbildning på introduktionsprogram och i gymnasiesärskolan ska ingå i samverkan i lokala programråd

Utredningens förslag: Gymnasieförordningens 1 kap. 8 § ska utvidgas så att samverkan mellan skola och arbetsliv i lokala programråd även ska omfatta yrkesutbildning som anordnas på introduktionsprogram och i gymnasiesärskolan.

Funktionsrätt Sverige tillstyrker förslaget. Vi är särskilt positiva till att även gymnasiesärskolan finns med.

6 Underlätta övergångar mellan gymnasieskola och komvux

6.6.1 Skyldighet att erbjuda avslutande vägledningssamtal

Utredningens förslag: Ett avslutande vägledningssamtal ska erbjudas elever som avser att avsluta sin gymnasieutbildning i förtid och elever som riskerar att slutföra sin gymnasieutbildning utan att nå en examen eller behörighet till ett nationellt program. Även alla elever som avslutar gymnasiesärskolan ska erbjudas ett avslutande vägledningssamtal. Elevens vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta vid ett sådant samtal. Det ska av gymnasieförordningen framgå vilken information eleven ska få vid ett avslutande vägledningssamtal.

Funktionsrätt Sverige tillstyrker förslaget och har kompletterande synpunkter. Vi ser självklart vinster med att samtalet erbjuds alla elever, särskilt de elever som slutar gymnasiesärskolan men samtalet måste självklart föregås av kontinuerlig information och stöd från studie- och yrkesvägledningen.

6.6.3 Förtydligande om åldersgränsen till komvux

Utredningens förslag: Bestämmelsen om undantag från behörighetskraven, som möjliggör att yngre elever tas emot i komvux, ska justeras samt föras upp från förordning till lag.

Funktionsrätt Sverige tillstyrker förslag.

6.6.4 Stärkt stöd i komvux

Utredningens bedömning: Elevernas rätt till stöd och elevhälsa i komvux behöver stärkas. En statlig utredning bör se över det samlade behovet av stöd och elevhälsa inom komvux. Utredningen bedömer att Skolverket bör se över relevanta befintliga kompetensutvecklingsinsatser och stödmaterial för att i dessa utveckla hur det förebyggande och hälsofrämjande arbetet kan stödja elevernas utveckling mot utbildnings mål. Översynen bör i relevanta delar göras i samverkan med Specialpedagogiska skolmyndigheten.

Funktionsrätt Sverige delar utredningens bedömning. Det är en stor brist idag att rätten till anpassningar och stöd är så svag inom komvux. Vi ser gärna lagregleringar så att det säkerställs att alla elever inom komvux får samma förutsättningar som andra att klara utbildningen.

6.6.5 Behov av utredning av åldersgränsen för det kommunala aktivitetsansvaret

Utredningens bedömning: En statlig utredning bör se över åldersgränsen för det kommunala aktivitetsansvaret. Utredningen bedömer att översynen med fördel kan inrymmas i en utredning om stärkt stöd i komvux.

Funktionsrätt Sverige delar utredningens bedömning om att man bör se över åldersgränsen för det kommunala aktivitetsansvaret. Vi menar att man inte behöver tillsätta en utredning för detta utan snarare se till ungdomars olika behov. Dagens ålder 16-20 är alltför snäv – något vi i funktionsrättsrörelsen länge hävdat. En del elever är inte klara med sin skolgång när de fyllt 20 år. Det kan handla om elever inom gymnasiesärskolan men också andra elever, till exempel de som har eller har haft skolfrånvaro. Det kan även handla om att en del barn och unga med kognitiva funktionsnedsättningar utvecklas långsammare och av det skälet behöver längre tid för att fullgöra sin skolgång. Dessutom är det både samhällsekonomiskt försvarbart och till godo för individen om en förlängd skolgång ger önskat resultat. Vi känner också till att det finns skolor som underlåter att ge stöd med hänvisning till just kommunens aktivitetsansvar. Enligt Skolinspektionens rapport 2016 hade två av tre brister kommuner brister i stödet.¹⁰

7 Andra åtgärder – bättre förutsättningar inför gymnasieval och större flexibilitet i vissa stödåtgärder

7.3.1 Bestämmelsen om studie- och yrkesvägledning ska förtydligas

Utredningens förslag: Bestämmelserna i skollagen om tillgång till vägledning ska tydliggöras. Det ska framgå att elever ska ha tillgång studie- och yrkesvägledning, att arbetet med studie- och yrkesvägledning ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå samt ske i samverkan med lärare och övrig personal. Det ska även tydliggöras att studie- och yrkesvägledningen ska vara en del av skolans kvalitetsarbete.

Funktionsrätt Sverige delar utredningens bedömning. Vi menar att studie- och yrkesvägledningen har en central roll särskilt för elever med funktionsnedsättning. Vidare menar vi att studie- och yrkesvägledningen måste förstärkas inom gymnasiesärskolan. Men majoriteten av elever med funktionsnedsättning återfinns inom grund- och gymnasieskolan. Även här ser vi stora brister. Vi saknade

¹⁰ <https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/publikationer/kvalitetsgranskning/2016/kommunernas-arbete-med-det-kommunala-aktivitetsansvaret/>

helt ett funktionsrättsperspektiv i de förslag som lämnades av utredningen Framtidsval – karriärvägledning för individ och samhälle¹¹. Visserligen har det betänkandet blivit liggande på hyllan men vi ser behov av en kraftfull förstärkning av studie- och yrkesvägledning inom hela skolväsendet för alla elever.

7.3.2 Det behövs mer kunskap om stöd i gymnasieskolan

Utredningens bedömning: Skolverket bör genomföra en kartläggning av de stödåtgärder som erbjuds i gymnasieskolan och se över förutsättningar för en regelbunden uppföljning. Skolinspektionen bör genomföra en kvalitetsgranskning av tillämpningen av stödbestämmelserna i gymnasieförordningen.

Funktionsrätt Sverige delar utredningens bedömning men menar att det inte behöver göras någon sådan kartläggning då Skolinspektionen redan gjort en kvalitetsgranskning av tillämpningen av stödbestämmelsen. Det viktiga är att man tillser att rådande lagstiftning tillämpas inom gymnasieskolan. Utgångspunkten måste vara det som skollagen föreskriver även på gymnasiet, det vill säga att elevens stödbehov måste kartläggas och därefter ska det tillses att eleven får de insatser som krävs för att nå målen med utbildningen.

7.3.3 Förlängd undervisning ska beslutas inom ett åtgärdsprogram

Utredningens förslag: Det ska framgå av gymnasieförordningen att beslut om förlängd undervisning ska fattas inom ett åtgärdsprogram. Förlängd undervisning är en åtgärd som utgör särskilt stöd eftersom det krävs en pedagogisk bedömning samt att åtgärden kan vara varaktig och omfattande.

Funktionsrätt Sverige tillstyrker utredningens förslag.

7.3.4 Förutsättningar för att bedriva distansundervisning

Utredningens bedömning: Förutsättningar för att bedriva distansundervisning som särskilt stöd i gymnasieskolan bör ses över i syfte att utöka möjligheten för elever att få tillgång till detta.

¹¹ <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2019/01/sou-20194/>

Funktionsrätt Sveriges remissvar över SOU 2019:4:

<https://www.regeringen.se/4ada79/contentassets/1ee63e44f518499ab464236ad401df2b/funktionsratt-sverige.pdf>

Funktionsrätt Sverige delar utredningens bedömning. Vi vet att det finns en del elever med funktionsnedsättningar som föredrar och lättare kan delta i undervisningen om den är på distans. Distansundervisningen i sig erbjuder således en palett av lösningar för ungdomar i behov av särskilt stöd. Idag finns reglering om hur distansundervisning ska genomföras på grundskolan. Och det är viktigt att den genomförs på ett systematiskt och likvärdigt vis. Distansundervisningen i de fall den ges som särskilt stöd ska även dokumenteras i ett åtgärdsprogram. Lärdomen efter pandemin handlar främst om att de skolor som bedrivit distansundervisningen systematiskt och där elevhälsan varit involverad tidigt haft bättre resultat. Andra skolor klarade inte utmaningen lika väl och i de fallen påverkades stödet för de elever som behöver det negativt och elevhälsans arbete blev reaktivt. Det framkommer av Skolinspektionens granskning från 2021.¹² Ytterligare argument för utökade möjligheter att bedriva distansundervisning är ju att den kan ges som komplement på landsbygden till exempel i viss modersmålsundervisning eller andra ämnen där det råder särskild lärarbrist.

Med vänlig hälsning
Funktionsrätt Sverige

Elisabeth Wallenius
Ordförande

¹² <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/tkg/2021/individuella-stodinsatser-i-gymnasieskolan/rapport-individuella-stodinsatser-i-gymnasieskolan-1.0.pdf>